

THUIS IN BURGERSCHAP

Sociale integratie & actief burgerschap in het onderwijs

Scholen hebben er sinds 2006 een nieuw kerndoel bij: sociale integratie en actief burgerschap. Niet zo vreemd, gezien de voortdurende maatschappelijke discussie over integratie en groepen jongeren die van de samenleving dreigen te vervreemden. De meeste scholen besteden overigens al lang aandacht aan integratie, zeker scholen met een grote populatie van allochtone leerlingen. Maar de kerndoelen¹ gaan verder dan alleen maar aandacht voor integratie. Het gaat hier om competenties van leerlingen op het gebied van democratisch en maatschappelijk verantwoord handelen, om omgaan met verschillen tussen mensen en om deel te kunnen en willen nemen aan de samenleving.

Een nieuw lesprogramma

Pharos heeft al ruime ervaring in de ontwikkeling van schoolprogramma's voor de sociaalemotionele ontwikkeling van vluchtelingenleerlingen en andere nieuwkomers. Binnen het opvangonderwijs voor nieuwkomers, maar ook daarbuiten, wordt hiervan veel gebruik gemaakt. Ook internationaal slaan die programma's aan. Enkele zijn onlangs met veel succes in een aantal Europese landen ingevoerd. Vanuit deze ervaring en onze deskundigheid op het gebied van psychische gezondheid van vluchtelingen en andere allochtonen, zijn wij in 2006 gestart met de ontwikkeling van een onderwijsprogramma gericht op actief burgerschap en sociale integratie. Dit programma is primair ontwikkeld voor allochtone leerlingen tussen 10 en 15 jaar, waaronder leerlingen met een vluchtelingenachtergrond² en andere nieuwkomers. Maar het programma is uiteindelijk bedoeld voor alle leerlingen die door afkomst en achterstand het risico lopen een goede aansluiting met de Nederlandse samenleving te missen.

Uitgangspunt hierbij is dat actief burgerschap niet los gezien kan worden van een gezonde persoonlijke ontwikkeling van leerlingen en hun sociale en emotionele competenties.

Wat houdt het lesprogramma in?

Het lesprogramma 'Thuis in burgerschap' bestaat uit twee onderdelen, namelijk een lesprogramma voor de leerlingen en een training voor docenten.

Ouderbetrokkenheid is zoveel mogelijk verweven in het lesprogramma. Het aanleren van competenties voor sociale integratie en actief burgerschap bouwt immers voort op wat kinderen bij de opvoeding thuis en op school hebben meegekregen. Juist op het gebied van opvoeding zouden scholen en ouders met elkaar in gesprek moeten gaan over gedeelde normen en waarden in opvoeding en pedagogische aanpak. Sociale integratie en actief burgerschap veronderstellen interactie en participatie. Niet alleen van leerlingen, maar ook van de ouders.

Het didactisch concept 'Verhalend Ontwerpen'

Het lesprogramma is bedoeld om competenties van leerlingen te ontwikkelen en aan te scherpen om sociale integratie en actief burgerschap in de praktijk vorm te kunnen geven. Een bij uitstek geschikt didactisch concept hiervoor is 'Verhalend Ontwerpen'. Het is een in Schotland ontwikkelde werkvorm onder de naam 'Storyline Approach to Education'. Bij 'Verhalend Ontwerpen' verlopen de leeractiviteiten als een verhaal. Zo'n verhaal wordt door de docent geïntroduceerd en in de loop van de verschillende episodes stukje bij beetje door leerlingen en docent ingevuld. De docent geeft mede richting aan het verhaal door het stellen van zogeheten sleutelvragen, die leerlingen de ruimte bieden zelf naar antwoorden op zoek te gaan. Het is ervaringsleren waarbij leerlingen bij de uitwerking spelenderwijze bezig

¹ Voor het primair onderwijs: Mens en samenleving, kerndoelen 34 t/m 38. Voor het voortgezet onderwijs: Mens en maatschappij, m.n. de kerndoelen 43 en 44.

² Dit is een eis van het Europees Vluchtelingen Fonds, die de ontwikkeling mede heeft gefinancierd.

zijn met de ontwikkeling van juist die competenties die nodig zijn bij sociale integratie en het in praktijk brengen van actief burgerschap.

Omdat leerlingen veel ruimte krijgen voor een eigen invulling van het verhaal, staat de uitkomst daarom van te voren meestal niet vast. Zo leidde een verhaal tijdens een pilotuitvoering in een groep naar een anti-pestprotocol, in een andere groep naar een pleidooi voor meer sport op school en in weer een andere groep naar de instelling van een leerlingenraad op school.

Het lesprogramma bestaat uit twee verhalen, getiteld respectievelijk 'Buitenstaanders' en 'Als wij iets zouden willen veranderen...'. In het eerste verhaal staat sociale integratie centraal, terwijl in het tweede verhaal gewerkt wordt aan actief burgerschap. Elk verhaal beslaat een periode van vijf tot zes weken, waarbij elke week ongeveer twee lessen aan het verhaal gewerkt wordt.

Het lesprogramma wordt op school uitgevoerd, maar regelmatig worden leerlingen gestimuleerd om thuis ouders en andere familieleden bij de thema's te betrekken, bijvoorbeeld bij het onderwerp 'roots' en bij wat zij zouden willen verbeteren op school. Ook bij de eindpresentaties worden ouders uitgenodigd, niet alleen door de school, maar ook door de leerlingen zelf.

Beeldmateriaal

In twee groepen is tijdens de tweede pilot de uitvoering van het lesprogramma op video opgenomen. Een compilatie hiervan is op dvd uitgebracht als onderdeel van het praktijkboek. Zo kunnen docenten en leerkrachten zich nog beter voorbereiden op de uitvoering van de lessen en hier inspiratie uit putten voor de eigen uitvoering. Een trailer van het lesprogramma is te zien op deze website.

Training voor uitvoerende docenten

In de door ons aangeboden training krijgen docenten beter zicht op wat actief burgerschap en sociale integratie inhoudt. Doel is met name het vergroten van de kennis, vaardigheden en houdingsaspecten die nodig zijn voor het werken met 'Verhalend Ontwerpen'. De training is daarnaast gericht op het aanscherpen van competenties om ouderbetrokkenheid beter vorm te kunnen geven. Ook komt er wellicht de mogelijkheid voor training-on-the-job.

Het lesprogramma is beschikbaar

Thuis in Burgerschap bestaat uit een praktijkboek voor docenten, met een beschreven draaiboek voor de uitvoering van de lessen. Verder is relevante achtergrondinformatie opgenomen over risico's door opvoeding, afkomst en achtergrond, burgerschapsvorming op school en 'Verhalend Ontwerpen'. In een apart theorieboek wordt uitgebreid ingegaan op sociale integratie en actief burgerschap, competenties die hiervoor nodig zijn en de rol van het onderwijs in burgerschapsvorming en sociale integratie. Het boek vormt het theoretisch kader en wetenschappelijke verantwoording van het lesprogramma.

Het praktijkboek en theorieboek kunnen worden besteld via de webwinkel op deze website.

Enkele resultaten

Leerlingen van een basisschool hebben in de eerste pilotuitvoering een prachtig resultaat geboekt: ze werden op hun verzoek namelijk uitgenodigd voor een onderhoud met de staatsecretaris van onderwijs. In dit onderhoud hebben zij haar een aantal vragen kunnen stellen, die sterk bij de leerlingen leefden.

Docenten en leerkrachten hebben op de laatste trainingsbijeenkomst gerapporteerd welke positieve veranderingen zij bij hun leerlingen hebben opgemerkt tijdens de uitvoering van het lesprogramma. De docenten merkten de volgende veranderingen op.

Leerlingen ...

- werken meer samen;
- nemen meer initiatief;
- hebben meer overleg met elkaar gevoerd;
- nemen en accepteren gemakkelijker leiding;
- maken betere verslagen;
- houden betere presentaties;
- kiezen op meer democratische wijze;
- kunnen beter voor hun eigen mening uitkomen;
- kunnen beter luisteren naar andere meningen;

- durven beter gevoelens naar elkaar uit te spreken;
- laten meer zelfvertrouwen zien;
- voelen zich meer serieus genomen.

Verder merkten docenten op dat ...

- het saamhorigheidsgevoel in de klas is toegenomen;
- het veiligheidsgevoel in de klas is toegenomen.

Evaluatieonderzoek

Tijdens de tweede pilotuitvoering is onderzoek gedaan naar de effecten van het lesprogramma en de training op leerlingen en docenten. Ook zijn ouders bevroegd over hun verwachtingen naar de school van hun kinderen. Het onderzoek is uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut. Effecten op leerlingen bleken in deze fase nog niet significant, maar bij docenten was een duidelijke toename te zien op het gebied van kennis en vaardigheden. Een vergroting van de competenties van docenten zal op termijn positief kunnen uitwerken op de leerlingen.

Symposium

In het najaar van 2008 zal op een symposium de resultaten van dit lesprogramma gepresenteerd worden. Daarnaast zal door verschillende sprekers dieper worden ingegaan op de betekenissen van sociale integratie en actief burgerschap en het belang van ouderbetrokkenheid hierbij. Daarnaast zullen in diverse workshops onderwerpen aan de orde komen als: allochtone ouderbetrokkenheid bij het onderwijs, allochtone opvoeding en pedagogische aanpak, het didactisch concept 'Verhalend ontwerpen', actief burgerschap, een nadere presentatie van het lesprogramma en een presentatie van het onderzoek naar de effecten hiervan.

Scholen zullen in september een mailing over dit symposium ontvangen.

Voor een overzicht van het programma en aanmelding voor het symposium zie elders op deze website.